

AZ AMERIKAI ALKOTMÁNY EREDETE

Aristotelés, Polybios, Montesquieu és az alapító atyák

PIGLER BORBÁLA

*Királyok, jó lesz tudnotok:
sem büntetések, sem jutalmak,
se börtönök, se templomok
nem védenek meg orv hatalmat.
Mint első, hajtsatok fejet,
a törvény védelmére készen,
s a szabad nép nyugalma léssen
örökkön ör a trón felett!
(Puskin: Óda a szabadsághoz)*

Il n'y pas en droit international de codification officielle admise par les Etas qui définisse les mots 'ligue', 'Etat fédéral', 'fédération' et 'confédération'.¹ 1787-ben Philadelphiában az Alkotmányozó - Nemzetgyűlés megalkotta az Egyesült Államok alkotmányát, amely azóta is állandó viták tárgya. A világ első írott alkotmánya rögzítette az Amerikai Egyesült Államok képviseleti rendszeren alapuló, a hatalmi ágak szétválasztásának elvét szem előtt tartó föderatív államberendezkedését. E tanulmány főbb tárgya ugyan az Egyesült Államok alkotmánya, és célja nem a kifejezések pontos definiálása, azonban mindenképpen érdemes és hasznos két alapvető fogalom között különbséget tenni, méghozzá a következőképp:

Konföderáció esetében a végső hatalom letéteményesei a tagállamok. Külpolitikai és védelmi politikában a központi kormányzat gyakorolja a hatalmat, de ez nagyban függ a tagállamok kormányzataitól, többek között pénzügyi szempontból, ami alapvetően korlátozza a joggyakorlást. Ezzel szemben föderalista (vagy szövetségi) állam alatt azt a rendszert értjük, amelyben a kormányzati hatalom megoszlik a nemzeti és helyi kormányzatok között, és ez utóbbiak is önálló autoritással és hatáskörrel rendelkeznek. Napjainkban többek között az Egyesült Államok, Németország, India, Oroszország, Mexikó, Brazília etc. ilyen föderális rendszerek, de megvannak az előzményei az ókorban, majd a svájci konföderációban is. Azonban először az amerikai alkotmány szerzői dolgozták ki a föderalizmus modern formáját.²

1777. július 4-én Philadelphiában a II. Kontinentális Kongresszuson a tizenhárom gyarmat³ küldöttei elfogadták a nagyrészt Thomas Jefferson által megfogalmazott Függetlenségi Nyilatkozatot. A függetlenség azt eredményezte, hogy az ország hirtelen alkotmány és jogszabályok nélkül maradt. Ennek megoldására összehívtak egy bizottságot, melynek feladata az volt, hogy előterjessze a konföderáció tervezetét. 1776. július 12-én az ülés megkezdődött, de hosszú viták és hadügyi problémák miatt csak 1777 novemberében fogadták el a Konföderációs Cikkelyeket, amely 1787. március 1-jén lépett érvénybe. Az alapító atyák ezzel egy konföderális rendszert hoztak létre. John Marshall, a Legfelsőbb Bíróság későbbi elnöke első nemzeti alkotmánynak nevezte, amely megerősítette örökös egység eszméjét. A konföderáció azonban nem volt több, mint egy lehetséges együttműködése a tagállamok kormányzatainak, amit a Konföderációs Cikkelyek az alábbi szavakkal határozott meg:

¹ [A nemzetközi jog országok által elfogadott hivatalos kodifikációjában nincsen meghatározás a „liga”, „szövetségi állam”, „szövetség” és „konföderáció” szavakra.]. Salmon, Pierre: *Le γοιτών των Βοιωτών*. In *Federazioni e federalismo nell'Europa antica*. Szerk.: Aigner Foresti. Vol. 1. Milano, 1994. p. 217.

² Almond, Gabriel A. – Bingham Powell, Jr. G. - Sróm, Kaare – Dalton, Russel J.: *Összehasonlító politológia*. 3. átdolg. kiadás. Budapest, Osiris, 2006. Pp. 147-182.

³ A tizenhárom gyarmat: Connecticut, Delaware, Dél-Karolina, Észak-Karolina, Georgia, Maryland, Massachusetts, New Hampshire, New Jersey, New York, Rhode Island, Virginia.

„Mindegyik állam megtartja szuverenitását, szabadságát és függetlenségét, és minden hatalom, hatáskör és jog, amelyet ez a konföderáció kifejezetten nem ruházott át a Kongresszusban összegyűlt Egyesült Államokra, az egyes tagállamok birtokában marad.”⁴

A végrehajtó hatalom gyakorlásával a kongresszus megbízott egy bizottságot (*Committee of States*), melynek tagjait a tagállamok delegálták, akik évente elnököt választhattak. Az elnök hivatala legfeljebb három évig tarthatott. A delegáltak mindegyike egy szavazattal rendelkezett, a fontosabb ügyek jóváhagyásához legalább kilenc állam beleegyezésére volt szükség.

A Cikkelyek legfőbb hiányossága az volt, hogy hiányzott az erős központi hatalom: a *Committee* kivételével valójában hiányoztak a központi végrehajtó hatalom azon szervei, melyek a kongresszus által alkotott jogot érvényesíthették volna, továbbá nem volt bíróság a jog érvényesítésére és az államok bíróságainak koordinálására. Végül pedig a kongresszusnak nem volt joga erejét egyénekre kiterjeszteni: nem szabályozhatta a kereskedelmet és nem szedhetett adót. Összességében hiányoztak a hatalom érvényesítésének eszközei.⁵

A Konföderációs Cikkelyek alapján a kongresszus hatalma kiterjedt a következőkre: a háború és béke ügyére, követek küldésére és fogadására, szerződések és szövetségek megkötésére, békeidőben hitellevelek, zsákmánylevelek⁶ kibocsátására, továbbá kijelölhetett és létrehozhatott bíróságokat, amelyek fellebbviteli bíróságként működtek. A IV. cikkely tartalmazta az állampolgárság szabályozásának alapvető elveit:

„... az összes államok szabad lakosait, a koldusokat csavargókat és az igazságszolgáltatás elől menekülőket kivéve, az egyes államokban megilletik a szabad polgárok privilégiumai és immunitásai; mindegyik állam népe szabadon léphet be, és térhet vissza bármely másik államba, és ott élvezi az iparűzés és kereskedelem mindenjogát, ugyanolyan vámokat kell fizetnie, és ugyanolyan büntetések és korlátozások vonatkoznak rá, mint az adott állam lakosaira, feltéve azonban, hogy az ilyen korlátozások nem lehetnek olyan mértékűek, amelyek akadályozzák az illető államba behozott tulajdon kivitelét, és bevitelét abba a másik államba, ahol a tulajdonos lakik; feltéve továbbá, hogy az Egyesült Államok vagy bármely más állam tulajdonára egyik állam sem vet ki büntetést, vámokat, vagy mond ki korlátozásokat. [...] Minden állam köteles teljes mértékben hinni és bizalmat tanúsítani minden más állam bírósági és közigazgatási szerveinek jegyzőkönyveit, határozatait és bírósági eljárásait iránt.”⁷

A Cikkelyek megváltoztatásához az államok törvényhozásának egyhangú beleegyezésére volt szükség. Eleinte kísérletek történtek a Cikkelyek módosítására, de ezek mind kudarcba fulladtak. Először az akkor huszonhárom éves Alexander Hamilton vetette föl az Alkotmányozó Nemzetgyűlés gondolatát 1780-ban, melynek megnyitását 1787. május 14-ére tervezték, de csak Philadelphia és Virginia küldöttei érkeztek meg az adott időpontra, így a gyűlést nem tudták elkezdeni május 25-éig. A küldötteknek pusztán a megfelelő módosításokról kellett volna dönteniük, eredetileg nem voltak felhatalmazva egy új alkotmány létrehozására, hiszen a Konföderációs Cikkelyek kimondta:

„Ezen Konföderációs Cikkelyeket minden állam köteles sértetlenül megőrizni, és az uniót örökösnek tekinteni; egyik konföderációs cikkelyben sem eszközölhető semmikor ezután egyetlen változtatás sem; hacsak a változtatáshoz a

⁴[Each state retains its sovereignty, freedom, and independence, and every power, jurisdiction, and right, which is not by this Confederation expressly delegated to the United States in Congress assembled]. Konföderációs Cikkelyek, 2. cikkely. In: *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez 1620-1980*. Szerk.: Bódy Pál-Urbán Aladár. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

⁵ Nagyné Szegvári Katalin: *Fejezetek az Amerikai Alkotmány történetéből*. Budapest, HVG-OPAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2002. p. 19.

⁶ Letters of marque and reprisal.

⁷ [...] the free inhabitants of each of these States [...] shall be entitled to all the privileges and immunities of free citizens in the several States, and people of each State shall have free ingress and regress to and from any other State, and shall enjoy therein all the privileges of trade and commerce, subject to the same duties, impositions, and restrictions as the inhabitants thereof respectively, provides that such restrictions shall not extend so far as to prevent the removal of property imported into any State, to any other State of which the owner is an inhabitant; provided also, that not imposition, duties, or restriction shall be laid by any State, on the property of the United States, or either of them. [...] Full faith and credit shall be given in each of these States to the records, acts, and judicial proceedings of the courts and magistrates of every other State] Konföderációs Cikkelyek, 4. cikkely.

Kongresszusban összegyűlt Egyesült Államok hozzá nem járul, és azt követően valamennyi állam törvényhozása meg nem erősíti.”⁸

Az új alkotmány nagy vitákat eredményezett. Az alapító atyáknak, ahogy később a konvenció tagjait nevezték, ahhoz, hogy az új alkotmányt elfogadtassák, rengeteg embert kellett meggyőzniük. A javaslat bírálói azzal érveltek, hogy a tervezet a Konföderációs Cikkelyek több pontját sérti, és az egész nem más, mint a társadalmi szerződés felrúgása, szerzői azt a törvényt szegik meg, melynek megtartására feleltek.⁹ Több állam tartott attól, hogy a megerősített központi hatalom ellenében saját függetlenségéből és jogaiból veszít. Philadelphiában Tench Coxe összehangolta a ratifikálásra irányuló törekvéseket, és levelezési hálózatot alakított ki az ország föderalistáival, míg New Yorkban John Lamb az antiföderalistákkal tette ugyanezt. George Washington és Benjamin Franklin nyíltan az alkotmány mellé állt.

Az új kormányzat sikere Pennsylvania, Massachusetts, Virginia és New York államok állásfoglalásától függött, melyek közül New Yorké volt a kulcsszerep – de ott volt a legnagyobb az ellenzék is.¹⁰

Alexander Hamilton, aki New York állam delegáltjaként egyedül maradt a delegátusban,¹¹ arra a következtetésre jutott, hogy gyors és erőteljes propagandára van szükség. John Jay és James Madison segítségével Publius álnév alatt cikksorozatot indított, melynek célja az volt, hogy rábírja New York állam lakosait, hogy hagyják jóvá az Egyesült Államok előterjesztett alkotmányát. A *Föderalista* címen híressé vált sorozatot New York öt újságja közül négy közölte. A körülbelül hét hónap alatt írt nyolcvanöt cikkből harminchat a Konföderációs Cikkelyeket bírálja, negyvenkilenc pedig szakaszonként elemzi az új alkotmányt.

A *Föderalistát* könyv alakban is kiadták: az első harminchat cikk gyűjteménye 1788. március 22-én jelent meg első kötetként, míg a második kötetet május 28-án adták nyomdába, négy héttel azután, hogy a ratifikáló konvenció delegátusait megválasztották.¹² A könyv alakban megjelent *Föderalistát* így még a pughtkeepsie-i viták alatt is lehetett – volna – használni, Madison szét is osztogatott párat, de nem sok embert térített el eredeti álláspontjától. Az, hogy New York állam végül mégis felhagyott az alkotmány ellenzésével, sokkal inkább annak volt köszönhető, hogy miután New Hampshire is ratifikálta, nem akart egyedüli államként maradni.

Hamilton és Madison részletesen tanulmányozták az ókori és modernebb szövetségek, ligák, szövetségi államok történetét és, amennyire lehetséges volt, felépítést, hogy bebizonyítsák: a laza konföderáció képtelen hosszú távú működésre. A *Föderalista* 18-20. száma korábbi konföderációkkal foglalkozik - összefoglalták a „legfőbb körülményeket és eseményeket, amelyek meghatározták más konföderációs kormányzatok szellemét és sorsát”.¹³

Az auktorok hatása egyértelmű: a 18. számot Madison csak az ismertebb ókori szövetségek bemutatásának szenteli. Amphiktyoniákról azt írja, a legjelentősebb az ókori konföderációk közül, és leírásuk sokban hasonlít a Konföderációs Cikkelyek tartalmához: a szövetségi tanácsban minden államnak egyenlő szavazata volt, és a tanács döntött például a háború és béke kérdésében:

„A tagállamok megtartották függetlenségüket és szuverenitásukat, s egyenlő szavazati joguk volt a szövetségi tanácsban. A tanácsnak átfogó hatalma volt olyan javaslatokat tenni, amelyeket szükségesnek tartott Görögország jólétéhez: hadat üzenhetett, avagy háború folytatásáról határozhatott; eldönthette a tagállamok között felmerült vitákat; megbüntethette az agresszort; bevethette a konföderáció teljes haderejét az engedetlen féllel szemben; s új tagokat vehetett fel. Ez a tanács volt a vallás őrzője és oltalmazója, és a delphoi szentélyhez tartozó óriási vagyóné is.”¹⁴

⁸ [And the Articles of Confederation shall be inviolably observed by every state, and the Union shall be perpetual; nor shall any alteration at any time hereafter be made in any of them, unless such alteration be agreed to in a Congress of the United States, and be afterwards confirmed by the legislatures of every State] Konföderációs Cikkelyek, 13. cikkely.

⁹ Nagyné Szegvári Katalin: *Fejezetek az Amerikai Alkotmány történetéből*. Budapest, HVG-OPAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2002.

¹⁰ Az új alkotmány előkészítésének és ratifikációjának folyamatáról lásd még: *The Constitution of the United States. With Case Summaries*. Szerk.: Smith, Edward Conrad–Spealthe, Harold J. 12. kiadás. New York, Harper&Row Publishers, 1987, illetve: Nagyné Szegvári i.m.

¹¹ New York állam három delegátusa közül kettő, John Lansing és Robert Yates tiltakozásul otthagya a konvenciót, ezzel szavazat nélkül hagyva Hamiltont.

¹² Wills, Garry: Bevezetés. In: Alexander Hamilton–James Madison–John Jay: *A föderalista. Értekezések az amerikai alkotmányról*. Budapest, Európa, 1998. Pp. 7-34.

¹³ Hamilton–Madison–Jay, John: i.m. 21. szám, Hamilton.

¹⁴ I.m. 18. szám; Madison.

Nyilvánvaló, hogy amphiiktonia alatt Madison a delphoi környéki szövetséget érti, holott a szövetség ezen formája jelentősebb volt még Déloson, Kalaureia szigetén és Onchéstosban, továbbá valószínűleg ide sorolható a Paniónion, a tizenkét ión város oltára köré szerveződött szövetség is. A laza együttműködés mai értelemben nem szövetségi állam: a tagállamokat a közös vallás tartotta össze, és semmiféle törvény nem szabályozta egymáshoz való politikai viszonyukat, így akár háborút is viselhettek egymás ellen.¹⁵

Madison még egy, szorosabb szövetségről ír, amit már méltán nevezhetünk szövetségi államnak és nem államszövetségnek, hiszen „*a két rendszer szelleme lényegesen eltér egymástól*”¹⁶. Az acháj konföderáció felépítését már sokkal szervezettebb, szorosabb uniónak mutatja be, amely azonban kevesebb szerepet játszott a történelem alakításában. Különös, hogy pont ezt választja: Róma és a klasszikus értelemben vett görög demokrácia között kevesen beszélnek a görög szövetségi államokról.

Miért választotta Madison pont az acháj szövetséget? Való igaz, hogy a szövetség felépítése sok hasonlóságot mutat a Konföderációs Cikkelyek által meghatározott rendszerrel – legalábbis Madison így ír róla:

„A szövetséget alkotó városok megtartották helyhatósági önállóságukat; tisztségviselőiket maguk nevezték ki, s teljes egyenlőséget élveztek. A szenátusnak, amelyben képviselőjük volt, kizárólagos joga volt a békekötés és a hadüzenet, a követküldés és a követek fogadása, a szerződések és szövetségek megkötése, a hadsereget parancsnokoló előljáró – preator – kinevezése [...]. Az egyes városoknak minden jel szerint egyformák voltak a törvényei és a szokásai, a súly- és mértékegységei, s egyforma volt a pénz is.”¹⁷

Merész kijelentés volna azonban azt állítani, hogy Madison kifejezetten a vélt vagy valós hasonlóságok miatt választotta az achájokat. Sokkal valószínűbb, hogy az acháj szövetség leírásának forrása könnyebben hozzáférhető volt számára, mint más szövetségi államoké.

Ha azonban ilyen nyilvánvaló a hasonlóság a Konföderációs Cikkelyek és a görög szövetségi államok között, jogosan feltehetjük a kérdést, vajon hatottak-e ezen államok a Konföderációs Cikkelyekre vagy az Amerikai Egyesült Államok alkotmányára? A pusztán hasonlóság még nem jelent közvetlen hatást, könnyen lehet véletlen egybeesés is. Miből és hogyan indulhattak ki az alapító atyák, amikor megfogalmazták az alkotmány tervezetét?

Az amerikai alkotmány talán legismertebb jellemzője a hatalmi ágak szétválasztása, valamint a fékek és ellensúlyok rendszere. A közgondolkodás mindkettőt Charles-Louis Montesquieu nevével köti össze. Már a középiskolai tananyagban benne van: ő fogalmazta meg „a hatalmi ágak felosztásának elméletét: véleménye szerint a zsarnokságot csak úgy lehet elkerülni, ha a három hatalmi ág – törvényhozó, végrehajtó, bírói – egymástól függetlenül működik, s egymás kölcsönös ellenőrzésére épül”¹⁸, de ez így nem teljesen pontos. Madison *a Föderalistában* már precízebben fogalmaz:

„A bölcs tekintély, akit ebben a témában mindig idéznek és tanulmányoznak, nem más, mint a hírneves Montesquieu. Ha nem is ő a politikai tudomány e felbecsülhetetlen értékű alaptételének szerzője, annyi érdeme kétségkívül van, hogy ő tárta fel és ő ajánlotta a legeredményesebben az emberiség figyelmébe.”¹⁹

Montesquieu hatása az amerikai alkotmányra kétségtelen. Gyakran idézik még, hogy a brit íratlan alkotmány, Locke, Hobbes és Blackstone írásai szintén nagy jelentőséggel bírnak. Locke maga készített is egy alkotmányt Karolina számára 1669-ben. A hatalmi ágak szétválasztásának gondolata valójában azonban

¹⁵ Az antik államok, szövetségi államok felépítéséről lásd még: Conlanges, Fustel, de: *Az ókori közösség. Tanulmány a görög és római vallásról, jogról és intézményekről*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1883. Larsen, J.A.O.: *Greek Federal States: Their Institution and History*. Oxford Clarendon Press, 1968. Németh György: *A polisok világa*. Budapest, Korona Kiadó, 1999. Pp.289-308. Salmon, Pierre: Le *χοινών των Βοιωτών*. In: *Federazioni e federalismo nell'Europa Antica*. Szerk.: Aigner Foresti. Milano, 1994. Pp.217-230. Valamint: Aristotelés: *Az athéni állam*. Aristotelés: *Politika*. 1265b-1266a; 1273b; 1297b-1298a. Hellénika Oxyrinicia. Hérodotos. 3.80; 3.82. Pausanias. 2.8.5; 7.7.1-2; 7.7.3; 7.9.5; 7.10.7-11; 8.27.1-8; 8.27.11. Platón: *Az államférfi*: 291d; 302c. Platón: *Állam*. I.338d; IV.445c-d; VII.543d; IX.580b. Platón: *Törvények*. III.680; III.691c; III.692; III.693d; IV.712d-e; IV.756e. Polybios. 2.2; 2.37-42; 2.46; 4.53; 4.67; 5.1; 5.8; 5.94; 6.2-18; 13.1-1a; 16.7; 18.4; 21.32; 23.4; 23.12; 27.5; 28.3; 29.24; 30.13; 31.2; 38.13. Thukydides. 1.44; 3.62; 4.76; 4.78; 4.91-93; 4.132; 5.18; 5.26; 5.36-38; 5.47; 8.97. Xenophón: *Hellénika*. 4.6.4; 6.5.6-11; 6.5.22; 7.1.22-26; 7.4.2-3; 7.4.33-35; 7.4.38.

¹⁶ Hamilton– Madison– Jay: i.m. 18. szám; Madison.

¹⁷ I.m. 18. szám; Madison.

¹⁸ Száray Miklós: *Történelem III*. Budapest, Műszaki Kiadó, 2007. p. 10.

¹⁹ Hamilton– Madison– Jay: i.m. 47. szám; Madison.

már az ókorban megjelenik: Aristotelés az első, aki nevével nevezi a hatalmi ágakat,²⁰ és leírja szétválasztásuk fontosságát. A Kr.e. 2. században Polybios átveszi ezt, és részletesen ír róla a hatodik könyvében.

Ismerhették-e az alapító atyák, és ismerhette-e Montesquieu az ókor íróit? A boiót szövetség leírását tartalmazó Hellénika Oxyrinchiát nyilvánvalóan nem – töredékei görög nyelvű papiruszokon kerültek elő 1906-ban, 1934-ben és 1973-ban.²¹ De a szövetségi államokról és Rómáról más forrásaink is vannak, ezeket ismerhették-e?

Locke és Hobbes mindketten Oxfordban tanultak egy ideig, ahol tanulmányozták a klasszikus görög és latin szerzők műveit. Montesquieu maga azonban a híres juilly-i iskola bentlakó növendéke volt, tanulója egy modern szellemű, világi papok által működtetett iskolának.²² Itt a hagyományos klasszikus tárgyak mellett földrajzot, természettudományt, matematikát, francia nyelvet és francia történelmet is tanítottak, míg a görögre nem fektettek nagy hangsúlyt.²³ Ennek ellenére jól ismerte a görög és római történetírókat: több művében érződik Thukydides és Polybios hatása.

Ha feltételezzük, hogy Montesquieu nem görögül olvasott, meg kell vizsgálnunk, hogy korábban készült-e fordítás az antik írók műveiből, és ha igen, mikor, és mennyire lehetett hozzáférhető a 17-18. század folyamán.

A görög autoktorok megismerésében különösen fontosak az első latin és egyéb nyelvű fordítások. Nem meglepő, hogy a 15. századi Itáliában és Bizáncban találjuk az első latin szövegátfordításokat: Georgius Trapezuntius fordított először latinra Aristotelést, Bruni 1405 körül Platont, míg Polybios a Niccolò Perottiféle fordítás után vált ismertté, amely 1472–73-ban nyomtatásban is megjelent. Polybios németre és olaszra is fordítottak a 16. században, a német kiadás 1548-ban jelent meg. Watson 1568-ban angolra fordította, majd Grimston 1633-ban szintén angolra – ez utóbbinak két reprint kiadása is készült, ami mutatja a mű népszerűségét. Hérodotoszt 1584-ben fordítottak először angolra, Thukydidesét 1550-ben, francia fordítás alapján.²⁴ Nyilvánvaló, hogy körülbelül száz évvel később Locke, Hobbes, Hume hozzáférhetett és olvashatta ezen kiadásokat.

Ismerték-e az alapító atyák? Thomas Jefferson nem egy levelében bátorítja ismerőseit, hogy görög és római autoktorokat olvassanak; 1785-ben Peter Carrhoz Párizsból írt levelében hosszú felsorolást ír, hogy unokaöccse pontosan kiket tanulmányozzon.²⁵ Ugyanezen év szeptemberében arról panaszkodik Madisonnak, hogy Párizsban alig olvasnak ezen írók közül, így aztán nem is lehet kapni.²⁶ Az, hogy Madison, Hamilton és John Jay ismerték Polybiosot, a *Föderalista* olvasása után nem kétséges. De a konvenció más tagjai is ismerték: Polybios római alkotmányról írt hatodik könyve közbeszéd tárgyát képezte, érveket és ellenérveket támasztottak alá vele.

Polybios római alkotmányról írt értekezése tehát különös jelentőséggel bír. Elsősorban rá támaszkodnak, bár az alapelvek már Aristotelésnél megjelennek. Polybios volt azonban az első, aki a demokráciának, a hatalmi ágak szétválasztásának rendszerét az egyénekről a szövetség tagállamaira vonatkoztatta át, és ezzel valami újat hozott létre. Az államok sikerességét az alkotmányuk fajtájától tette függővé, és alapvetően három alkotmánytípust különböztet meg: a monarchiát, az arisztokráciát és a demokráciát. Mindháromnak ad azonban egy ellentétpárt: a tyrannist, az oligarchiát, a demokrácia ellentétének pedig a csöcselék uralmát nevezi. Véleménye szerint egy állam történelmében az alkotmányok folyamatos körforgásban vannak, ezt nevezi *anakyklosisnak*. Ez a tiszta alkotmányok eredendő gyengeségei miatt következhet be, így az ideális megoldás, ha összekeverjük őket. A rendszert a három alkotmánytípusból legerősebben dominálóján fogják elnevezni, de a többi tulajdonsága is érvényesül. Polybios szerint a Római Köztársaság azért volt ilyen sikeres, mert ilyenfajta, ún. vegyes alkotmányt hozott létre, amelyben a monarchiát a consulok, az arisztokráciát a szenátus, a demokráciát a népgyűlés jelentette, és mindhárom felügyelte a másik kettő működését.²⁷

²⁰ Aristotelés: *Politika*. 1297b.

²¹ Németh György: *Államéletrajzok*. Budapest, Osiris, . p. 183.

²² A Le College de Juilly az Oratoire rendhez tartozó világi papok által vezetett oktatási intézmény. A rendet a 17. század elején alapították. Montesquieu korában ez modern szellemű iskolának számított.

²³ Shklar, Judith N.: *Montesquieu*. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 1994.

²⁴ Foster, Nley Melville Kendall: *English translations from greek*. Columbia, Columbia University Press, 1918, valamint: Ekler Péter: *Adalékok a corvinák történetéhez II. Görög szerzők latin fordításai*. Magyar Könyvszemle. 124. évf. 2008. 3. szám.

²⁵ Jefferson, Thomas: *The Letters of Thomas Jefferson 1743-1826*.

<http://www.let.rug.nl/usa/P/tj3/writings/brf/jeflxx.htm> [Letöltve: 2009. november 26.] No. 32. To Peter Carr Paris, August 19, 1785

²⁶ Uo. .

²⁷ Lásd a 15. jegyzetben felsorolt szöveghelyekben.

A különböző alkotmánytípusok gondolata már Platónnál fölbukkan, aki hol három, hol öt alkotmánytípust különböztet meg. A vegyes alkotmány először Aristotelés Politikájában jelenik meg.²⁸

Nyilvánvaló, hogy Polybios rendszerét könnyen rá lehet vonatkoztatni az USA alkotmánya által meghatározott rendszerre: a törvényhozói, végrehajtói és bírói hatalom különválasztva, egymást ellenőrizve működik, alkalmazva a fékek és egyensúlyok elvét.

A görög szövetségi államok felépítése tudatosan nem játszott nagy szerepet az alkotmány megalkotásánál és a ratifikáció folyamata alatt. Az antikvitás irodalmából az alapító atyák elsősorban Aristotelés és Polybios műveit használták föl, ugyanakkor mivel ez utóbbi jelentősen épít a római alkotmányra, áttételesen annak hatása érzékelhető. A görög szövetségi államok felépítése, a kérdés, hogy milyen hosszú ideig tudtak sikeresen működni azért lehetett fontos, mert az alapító atyák egy, a Konföderációs Cikkelyekben meghatározottnál szorosabb uniót akartak létrehozni, és erre jó példa volt a korábbi szövetségi államok sikerességének, illetve sikertelenségének tanulmányozása. És míg az ókori szerzők művei kétségtelenül nagy hatással bírtak mind a felvilágosodás nagy íróira, mind pedig az alapító atyákra, a görög szövetségi államokról ugyanez csak áttételesen mondható el. Ennek ellenére fölbukkanásuk a *Föderalistában* – még ha publicisztikai céllal, szándékkal írva is jelentek meg – gyakorlatilag egyedülálló a történelemben.

*

www.southeast-europe.org
see@southeast-europe.org

© DKE 2010.

²⁸ Uo..